

Peter Kreisky:

Na příkladu Zwentendorf: potřebné ale složité propojení mezi ekologií a sociální spravedlností (s. 301-314)

Ekologická angažovanost je neoddělitelně spjata se sociálními snahami za svět s výrazně menším útlakem a vykořisťováním.

Cíl ekologického světa, který by ještě mohl zmírnit zhoršující se klimatickou katastrofu, lze dosáhnout pouze prostřednictvím mírumilovnějšího a spravedlivějšího světa.

Bez zásadních změn způsobu života a práce v našich privilegovaných regionech bude v nových, hospodářsky rychle se rozmáhajících oblastech světa jen stěží narůstat ochota vzdát se úplného přijetí amerického nebo evropského "způsobu života" (way of life).

K tomu může dojít pouze, jak kdysi poněkud pateticky, ale docela přesně řekl Robert Jungk, prostřednictvím pokojného „lidského chvění/Menschenbeben“, jakési řetězové reakce vlastní a společenské změny.

Peter Kreisky:

Am Beispiel Zwentendorf: Der notwendige Spagat zwischen Ökologie und sozialer Gerechtigkeit (S. 301-314)

Ökologisches Engagement ist untrennbar mit gesellschaftlichen Auseinandersetzungen um eine Welt mit deutlich weniger Unterdrückung und Ausbeutung verbunden.

Das Ziel einer ökologischen Welt, die Verschärfungen der sich zuspitzenden Klimakatastrophe noch abfangen könnte, ist nur über eine friedlichere und gerechtere Welt zu erreichen.

Ohne grundlegende Änderungen der Lebens- und Arbeitsweisen in unseren privilegierten Regionen wird in den neuen, wirtschaftlich rasant wachsenden Gebieten der Erde kaum Bereitschaft aufkommen, auf vollständige Übernahme des American oder European „way of life“ zu verzichten.

Dies kann, wie Robert Jungk es einmal etwas pathetisch, aber durchaus zutreffend, formuliert hat, nur über ein friedliches Menschenbeben, einer Art Kettenreaktion von Selbst- und Gesellschaftsveränderungen erfolgen.

Mezi "mimoparlamentní opozicí" a "dvojí strategií"

Na počátku 70. let mě ovlivnil vlastně politický přístup "dvojí strategie".

Tato politická linie, rozvíjená mladými socialisty v SPD (německá sociálnědemokratická strana), vycházela z toho, že reformní účinnost politické práce v tradičních organizacích a institucích je omezená.

Její hierarchicko-centralistická povaha vede k autoritářskému usměrňování a ukázkovému politickým hnutím a angažovaným.

Doprovodné mimoparlamentní akce by přinesly větší účinnost politických opatření.

Christian Broda jako reformátor soudnictví a práva uznal nutnost této dělby práce.

Bruno Kreisky nakonec také viděl, že mnohé z úspěchů "jeho" reformní politiky by jinak nemohly nastat.

Zakrnělost mnoha institucí a zkosnatělost jednotlivců bránila tomu, aby parlamentní cesta sama o sobě přinesla reformy hodné toho jména. (Rakouské spolkové vlády posledních 20 let, stejně jako vlády mnoha jiných států, často zneužívají termín reforma a prodávají asociální a reakční opatření jako reformy, které jsou ve skutečnosti protireformami v duchu neoliberalismu).

Zwischen „außerparlamentarischer Opposition“ und „Doppelstrategie“

In den frühen 1970er-Jahren prägte mich der praktisch politische Ansatz der „Doppelstrategie“. Diese von den Jungsozialisten in der SPD entwickelte Politiklinie ging davon aus, dass die reformerische Wirksamkeit politischer Arbeit in traditionellen Organisationen und Institutionen begrenzt sei.

Deren hierarchisch-zentralistische Beschaffenheit führe zu autoritärer Kanalisierung und Disziplinierung politischer Bewegungen und Bewegter. Flankierung durch außerparlamentarische Aktionen bewirke größere Wirksamkeit politischen Handelns.

Christian Broda bekannte sich als Justiz- und Rechtsreformer zur Notwendigkeit dieser Arbeitsteilung. Letztlich sah auch Bruno Kreisky, dass zahlreiche Erfolge „seiner“ Reformpolitik anders nicht hätten zustande kommen können.

Verkrustungen vieler Institutionen und die Starrheit von Personen verhinderten, dass der parlamentarische Weg allein solche Reformen zu bewirken vermag, die diesen Namen auch wirklich verdienen. (Die österreichischen Bundesregierungen der vergangenen 20 Jahre, wie die vieler anderer Staaten, missbrauchen den Begriff der Reform häufig, da sie unsoziale und reaktionäre

Kolem sporu ve Zwentendorfu a vznikajícího ekologického hnutí se ukázalo reformní dilema:

mnozí ekologicky angažovaní lidé nebyli totiž dostatečně citliví k sociálním otázkám nebo se k těmto stejně palčivým problémům chovali úzkoprsě.

Naopak mnoho tradičně "sociálně uvědomělých" lidí nebylo zpočátku příliš citlivých na otázky životního prostředí.

Díky mnoha dialogům a kontroverzím došlo k postupnému sblížení.

Institucionalizace Zelených jako politické síly odráží toto napětí.

Švédská sociální demokracie a jaderné elektrárny: sociálně-technokratický model v ekologických změnách

Díky svému jménu, své roli v rakouském protijaderném hnutí a znalosti švédštiny jsem byl pozván na deset dní do Švédska nadstranickým Lidovým hnutím proti jaderným elektrárnám, abych se zúčastnil zahajovacích akcí a tiskové konference odpůrců jaderných elektráren.

Maßnahmen als Reformen verkaufen, die eigentlich Gegenreformen im Geist des Neoliberalismus sind.)

Rund um die Auseinandersetzung zu Zwentendorf und die entstehende Umweltbewegung wurde das Reformdilemma offenbar: Viele ökologisch engagierte Menschen waren nämlich in sozialen Fragen zu wenig sensibel oder verhielten sich diesen ebenfalls brennenden Fragen gegenüber borniert.

Umgekehrt waren viele traditionell „sozial Bewusste“ anfänglich wenig hellhörig in Umweltfragen. Durch viele Dialoge und Kontroversen kam es allmählich zu Annäherungen.

Die Institutionalisierung der Grünen als politische Kraft spiegelt dieses Spannungsfeld.

Schwedische Sozialdemokratie und AKWs: ein sozialtechnokratisches Modell im ökologischen Wandel

Aufgrund meines Namens, meiner Rolle in der österreichischen Anti-AKW-Bewegung und meiner Schwedisch-Kenntnisse wurde ich für zehn Tage von der überparteilichen Volksbewegung gegen AKWs zu Auftaktveranstaltungen und einer Pressekonferenz der AKW-Gegner

Tehdejší sociálnědemokratický opoziční vůdce Olof Palme zavolal mým příbuzným, zda bych ho mohl navštívit v jeho kanceláři.

Mezi našimi rodinami existovaly soukromé i politické kontakty. Jednou z věcí, která mě spojovala s Olofem Palmem, byl nesouhlas s válkou americké vlády proti Indočíně.

Samozřejmě jsme se pohybovali na politicky různě relevantních úrovních.

Během tohoto rozhovoru u příležitosti mé účasti na švédské jaderné kampani mě Palme informoval, že následující den na tiskové konferenci představí kompromisní variantu referenda o jaderném programu.

Tato "realisticky" rozporuplná linie zněla, že se nebudou stavět žádné další jaderné elektrárny a že po dokončení všech dvanácti jaderných elektráren dojde k jejich postupnému odstavení.

Olof Palme během pravidelné výměny zkušeností s Brunem Kreiskym vypracoval strategii, která oddělila otázku jaderné energie od obecné politické debaty.

nach Schweden eingeladen.

Der sozialdemokratische Oppositionsführer Olof Palme rief damals bei meinen Verwandten an, ob ich ihn in seinem Büro besuchen könnte. Es gab sowohl private Kontakte zwischen den Familien als auch politische. Mich verband mit Olof Palme unter anderem auch die Gegnerschaft zum Krieg der US-Regierungen gegen Indochina. Natürlich agierten wir auf politischen Ebenen unterschiedlicher Relevanz.

Bei diesem Gespräch anlässlich meiner Beteiligung an der schwedischen AKW-Kampagne informierte Palme mich darüber, dass er am nächsten Tag in einer Pressekonferenz eine Kompromissvariante zur AKW-Volksabstimmung präsentieren werde.

Diese „realistisch“ widersprüchliche Linie bestand darin, dass keine weiteren AKWs gebaut und ein schrittweiser Ausstieg nach Fertigstellung aller zwölf AKWs erfolgen sollte. Die Strategie der Abkoppelung der Atomenergiefrage von der allgemeinen politischen Auseinandersetzung entwickelte Olof Palme im Rahmen des regelmäßigen Erfahrungs-Austausches mit Bruno Kreisky.

Těsně před švédským referendem o jaderné energii v roce 1980 jsem byl také pozván odborovým bulvárním deníkem "Aftonbladet", abych v komentáři představil své argumenty jako odpůrce jaderné energie.

Další den přišla řada na mého otce, který byl zastáncem jaderné energie.

Tento večerník byl v té době druhými největšími novinami ve Švédsku, co se týče nákladu.

Dvě nejstarší a nejnebezpečnější jaderné elektrárny ve Švédsku byly mezitím odstaveny, i když se značným zpožděním.

Tyto dva bloky elektrárny se nacházely v těsné blízkosti aglomerace Kodaň/Malmö. (Dánsko, přestože nemá velký potenciál pro vybudování vodních elektráren, je dodnes bez jaderných elektráren.)

Bývalá sociálnědemokratická menšinová vláda (2005) přijala dosud nejrozsáhlejší program postupného odchodu státu od závislosti na ropě.

Bohužel, stejně jako v několika dalších zemích, i ve Švédsku se nyní začalo diskutovat o revizi dlouhodobého ukončení jaderné energetiky.

Knapp vor der schwedischen Volksabstimmung 1980 zur Atomenergie wurde ich auch von der arbeitergewerkschaftlichen Boulevardzeitung „Aftonbladet“ eingeladen, in einem Kommentar meine Argumente als AKW-Gegner darzulegen. Am nächsten Tag war mein Vater als AKW-Befürworter dran. Diese Abendzeitung war damals auflagenmäßig die zweitgrößte Zeitung Schwedens.

Wenn auch mit deutlicher Verspätung sind die zwei ältesten und gefährlichsten AKWs Schwedens inzwischen abgeschaltet.

Diese zwei Kraftwerksblöcke lagen sehr nah am Ballungsraum Kopenhagen/Malmö. (Dänemark ist trotz fehlender Wasserkraft bis heute frei von Atomkraftwerken.)

Die frühere sozialdemokratische Minderheitsregierung (2005) hat das bisher weitreichendste Ausstiegsprogramm eines Staates aus der Ölabhängigkeit beschlossen.

Leider hat wie in mehreren Ländern auch in Schweden nun eine Diskussion um die Revision des längerfristigen Atomausstiegs begonnen.

Olof Palme, stejně jako bývalá norská sociálnědemokratická premiérka Gro Harlem Brundtland ("Brundtland Report"), Erhard Eppler a Hermann Scheer - zakladatel Eurosolaru (oba SPD) - se významně podíleli na procesu ekologického přeorientování v západoevropské sociální demokracii.

Již v roce 1974 Olof Palme kritizoval oba světové systémy, soukromý kapitalismus a státní byrokratický kapitalismus stalinského typu, za jejich technokratickou filozofii růstu:

Naše přírodní zdroje jsou omezené, zhoršování životního prostředí a změna klimatu ohrožují základní podmínky lidského života, zejména pro lidi ve "třetím světě".

Je zapotřebí solidární alternativa (Olof Palme. Bibliografie, sestavila Ingrid Malm-Andersson, Archiv a knihovna švédského hnutí pracujících, Stockholm 2001, s. 175 a násl.).

Pro mě byl Olof Palme imponujícím představitelem sociálnědemokratické politické linie, která bez sympatií ke státním komunistickým režimům

Olof Palme sowie die ehemalige norwegische sozialdemokratische Ministerpräsidentin Gro Harlem Brundtland („Brundtland-Report“), Erhard Eppler und Hermann Scheer – der Gründer von Eurosolar (beide SPD) – waren maßgeblich am ökologischen Umdenkprozess in der westeuropäischen Sozialdemokratie beteiligt.

So kritisierte Olof Palme bereits 1974 die beiden Weltsysteme, den privaten Kapitalismus und den bürokratischen Staatskapitalismus stalinistischer Prägung, wegen ihrer technokratischen Wachstums-Philosophie:

Unsere natürlichen Ressourcen sind begrenzt, Umweltzerstörung und Klimaveränderung bedrohen grundlegende Bedingungen für menschliches Leben, insbesondere für die Menschen in der „Dritten Welt“.

Eine solidarische Alternative ist erforderlich (Olof Palme. Eine Bibliographie, zusammengestellt von Ingrid Malm-Andersson, Archiv und Bibliothek der schwedischen Arbeiterbewegung, Stockholm 2001, S. 175 f.)

Für mich war Olof Palme ein beeindruckender Repräsentant einer sozialdemokratischen Politiklinie, die

doprovázela své důležité, i když problematické angažmá proti západnímu (neo)kolonialismu a apartheidu autonomní politikou solidarity.

Za vážnou politickou chybu, která byla zároveň v rozporu se zásadami sociálně demokratické politiky, považoval to, že většina sociálně demokratických stran podporovala neokolonialistické zájmy svých států a ekonomických lobby.

Proč velké organizace jako ÖGB a SPÖ, které se historicky zasazovaly o sociální i individuální emancipaci dělníků a zaměstnanců, na konci 70. let tak intenzivně prosazovaly zprovoznění jaderné elektrárny Zwentendorf?

Navzdory demokratickým stanovám a programům zůstává v čele zpravidla několik "rozhodujících osob". Demokratizační proces ve skutečnosti zamrzl ve svých oligarchických počátcích.

ohne Sympathie für staatskommunistische Regime, deren wichtigen, wenn auch problematischen Einsatz gegen westlichen (Neo-) Kolonialismus und Apartheid durch autonome Politik der Solidarität flankierte.

Für ihn galt es als schwerer politischer Fehler, der auch im Widerspruch zu Prinzipien sozialdemokratischer Politik stand, dass die meisten sozialdemokratischen Parteien neokolonialistische Interessen ihrer Staaten und wirtschaftlicher Lobbys mittrugen.

Warum haben Ende der 1970er-Jahre Groß-Organisationen wie ÖGB und SPÖ, die sich historisch der gesellschaftlichen, wie der individuellen Emanzipation von ArbeiterInnen und Angestellten verschrieben haben, mit solcher Intensität die Inbetriebnahme des AKW Zwentendorf forciert?

Trotz demokratischer Statuten und Programme bleiben im Regelfall einige wenige „Entscheidungsträger“, die das Sagen haben. Der Demokratisierungsprozess wurde eigentlich in seinen oligarchischen Ursprüngen eingefroren.

Demokratizace byla stěží prosazována jako antielitářský projekt.

Demokratických myšlenek zdola se spíše obávali jako ohrožení schopnosti fungovat a nepřímo "demokratické vlády elit" (Peter Bachrach).

Neobávali se však, že by se elitářská nezávislost mohla stát nebezpečím a vést ke ztrátě moci sociálního hnutí.

Jak ukázaly drastický negativní vývoj kolem bankrotu spotřebitelského řetězce KONSUM, krize v části znárodněného průmyslu (*Kurt Bayer/Peter Kreisky, Österreichs Gemeinwirtschaft nach dem Debakel bei VOEST-Alpine, in: Das Argument, Rakouské obecní hospodářství po debaklu u VOEST-Alpine, v: Das Argument, 162, roč. 29., č. 2, s. 200-209, březen/duben, Berlin 1987*) a netransparentní propletení BAWAG a ÖGB, jsou nomenklaturní struktury stále znovu beznadějně přetížené, protože mají tendenci znemožňovat funkční vnitřní kontrolní mechanismy a demokratické zpětnovazební procesy.

Egon Matzner, kreativní sociální analytik, který bohužel příliš brzy zemřel a který často musel trpět ignorancí a

Demokratisierung wurde kaum als anti-elitistisches Projekt vorangetrieben.

Basisdemokratische Vorstellungen wurden vielmehr als Gefährdung der Funktionsfähigkeit und einer indirekt „demokratischen Elitenherrschaft“ (Peter Bachrach) befürchtet.

Dass die elitistische Verselbständigung zur Gefahr werden und zum Machtverlust einer sozialen Bewegung führen könnte, wurde jedoch nicht befürchtet.

Wie die drastischen Fehlentwicklungen rund um die KONSUM-Pleite, die Krise in Teilen der Verstaatlichten Industrie (*Kurt Bayer/Peter Kreisky, Österreichs Gemeinwirtschaft nach dem Debakel bei VOEST-Alpine, in: Das Argument, 162, 29. Jg., Heft 2, S. 200-209, März/April, Berlin, 1987*) und die intransparente Verflechtung von BAWAG und ÖGB gezeigt haben, sind die Nomenklatur-artigen Strukturen immer wieder hoffnungslos überfordert, da sie funktionsfähige, interne Kontrollstrukturen und demokratische Rückkoppelungs-Vorgänge tendenziell unmöglich machen.

Egon Matzner, ein leider allzu früh verstorbener kreativer Gesellschafts-

zbabělost mocných (*Egon Matzner, Intellektuelle Autonomie, Intelektuální autonomie v: Franz Reiter (ed.), "Wer war Bruno Kreisky" „Kdo byl Bruno Kreisky, Ephelant Verlag, Vídeň 2000, s. 197 a násl.*), se pravidelně pokoušel o konceptualizaci sociálně-politických alternativ.

Mezi Egonem Matznerem a Brunem Kreiskym panoval vztah založený na důkladné spolupráci, který měl ovšem své vzestupy a pády.

V roce 1977, ve fázi velké shody, jmenoval Bruno Kreisky Egona Matznera koordinátorem nového, moderního programu strany, který měl spočívat rovněž na sociální a ekonomické kompetenci.

Současně měl vyvolat širokou diskusi.

Program strany v roce 1978 se proto vyznačoval také tematickým otevřením v oblasti ekologie.

Matzner byl kritický realista z levicového sociálnědemokratického prostředí s odbornými zkušenostmi v oblasti sociálního partnerství (institucionální spolupráce zaměstnavatelů a zaměstnanců).

Analytiker, der oft unter Ignoranz und Feigheit der Mächtigen zu leiden hatte (*Egon Matzner, Intellektuelle Autonomie, in Franz Reiter (Hg.), „Wer war Bruno Kreisky“, Ephelant Verlag, Wien 2000, S. 197 ff.*), versuchte sich regelmäßig in der Konzeptualisierung gesellschafts-politischer Alternativen.

Zwischen Egon Matzner und Bruno Kreisky bestand ein durchaus kooperatives Verhältnis, freilich mit Höhen und Tiefen.

In einer Phase großer Übereinstimmung berief Bruno Kreisky 1977 Egon Matzner als Koordinator für ein neues, zeitgemäßes Parteiprogramm, das auch auf sozial- und wirtschaftswissenschaftlicher Kompetenz beruhen sollte.

Zugleich sollte es auch einen breiten Diskussionsprozess auslösen.

Das Parteiprogramm von 1978 war daher auch durch thematische Öffnung im Bereich der Ökologie gekennzeichnet.

Matzner war ein kritischer Realist aus linkssozialdemokratischem Milieu mit sozialpartnerschaftlicher Experten-Erfahrung.

Vypracoval návrhy na reformu této důležité kvazi-instituce, které byly ale následně zohledněny jen částečně.

Sociální demokracie a její naděje na "krásný nový svět" prostřednictvím jaderné energie.

Na základě krátkozrakého předpokladu, že bez vyčerpání všech energetických zdrojů by se hospodářský růst zploštil, nezaměstnanost by se zvýšila a dokonce by nastaly podmínky jako v době velké hospodářské krize, jsme se setkali s tvrdým odporem ve straně, v odborech i ve veřejnosti, především ze strany tehdejšího předsedy ÖGB Antona Benyi a Heinze Kienzla, ekonomického poradce ÖGB.

Hannes Androsch patřil rovněž k horlivým zastáncům jaderné energie.

Ačkoli Bruno Kreisky podporoval "Pugwashskou iniciativu" za jaderné odzbrojení, souvislost mezi jaderným zbrojením a "mírovým využíváním jaderné energie" mu ale nebyla jasná, stejně jako mnohým z jeho generace, ale i té naší.

Er entwickelte Vorschläge zur Reform dieser wichtigen Quasi-Institution, die in der Folge aber nur partiell Berücksichtigung fanden.

Die Sozialdemokratie und ihre Hoffnung auf eine „schöne neue Welt“ durch Atomenergie.

Ausgehend von der kurzschlüssigen Annahme, dass ohne Ausschöpfung aller Energieressourcen das Wirtschaftswachstum abflachen würde, die Arbeitslosigkeit anwachsen und sogar Verhältnisse wie zu Zeiten der Weltwirtschaftskrise entstehen würden, wurden wir innerparteilich und innergewerkschaftlich sowie in der allgemeinen Öffentlichkeit vor allem vom damaligen ÖGB-Präsidenten Anton Benya und Heinz Kienzl, dem volkswirtschaftlichen Berater des ÖGB, erbittert bekämpft.

Hannes Androsch zählte ebenfalls zum Kreis der vehementen Anhänger von Atomenergie. Obwohl Bruno Kreisky zu den Unterstützern der „Pugwash-Initiative“ für atomare Abrüstung gehörte, war ihm wie vielen seiner aber auch unserer Generation, der Zusammenhang zwischen atomarer Rüstung und „friedlicher Nutzung der Atomenergie“ nicht klar.

Bruno Kreisky byl ujištěn angažovaným odpůrcem "hvězdného zbrojení", americkým jaderným fyzikem rakouského původu a bývalým ředitelem ženevského Cernu Viktorem Weisskopfem (který byl rovněž přítelem Bruna Kreiskyho z dětství ze Socialistické dělnické mládeže), a německým jaderným fyzikem Carlem Friedrichem von Weizsäckerem, který se angažoval v mírové politice, že rizikový potenciál obou forem využití jaderné energie nelze srovnávat.

Jaderný fyzik Engelbert Broda zase v článku v časopise "Wirtschaft und Gesellschaft" (Hospodářství a společnost) (*tento časopis je ekonomicko-vědeckým čtvrtletníkem Komory práce, Vídeň*) poukázal na nebezpečnou konstelaci těchto dvou způsobů využití jaderné energie, připomínající siamská dvojčata.

Pro mě a Evu Kreisky nebyla situace jednoduchá nejen politicky, ale ani soukromě.

Bruno Kreisky, kterého jsme si navzdory mnoha politickým konfliktům velmi vážili, s námi několik měsíců před svou porážkou ve Zwentendorfu přerušil osobní vztahy.

Bruno Kreisky ließ sich vom engagierten Gegner der „Star-war-Aufrüstung“, dem US-amerikanischen aus Österreich gebürtigen Atomphysiker und ehemaligen Leiter des Genfer Cern, Viktor Weisskopf (*er war noch dazu ein Jugendfreund Bruno Kreiskys aus der Sozialistischen Arbeiterjugend*), und dem friedenspolitisch aktiven deutschen Atomphysiker Carl Friedrich von Weizsäcker beruhigen, dass das Risikopotential der beiden Anwendungsformen der Atomenergie nicht vergleichbar sei.

Der Atomphysiker Engelbert Broda hingegen wies in einem Artikel in „Wirtschaft und Gesellschaft“ (*Diese Zeitschrift ist die wirtschaftswissenschaftliche Quartalszeitschrift der AK-Wien*) auf die gefährliche siamesische Zwillingkonstellation dieser beiden Nutzungen von Atomenergie hin.

Für Eva Kreisky und mich war die Situation nicht nur politisch, sondern auch privat nicht einfach. Bruno Kreisky, den wir trotz so mancher politischer Konflikte sehr schätzten, brach vor seiner Zwentendorf-Niederlage seine persönliche Beziehung zu uns für einige Monate ab.

Teprve když se od ostatních dozvěděl, že je Eva těhotná, obnovil kontakt.

Anton Benya pohrozil Brunovi a Hannesi Androschovi rozštěpením SPÖ.

"Socialisté proti jaderným elektrárnám" i nadstraničtí "Odboráři proti jaderným elektrárnám" to tehdy neměli lehké.

Bylo třeba udělat mnoho přesvědčovacích kroků s malými finančními prostředky.

Na popud mého otce se alespoň konala veřejná slyšení odborníků, zastávající názory pro a proti.

Proběhlo také slyšení znalců před představenstvem komory práce, i když neveřejné, na kterém byli vyslechnuti Paul Blau a Theodor Prager jako zástupci odpůrců.

Důležitým nástrojem reformní politiky Bruna Kreiskyho byly podle vzoru Švédska a Velké Británie nezávislé odborné posudky a výzkumné práce, které byly zadané „Institut für Höhere Studien“ (Institut pro vyšší studia) ve Vídni.

Studie o reformě veřejné správy, aktuální stav sociální nerovnosti, analýza rakouského zemědělství a jeho reformních možností (jedním z výsledků

Erst als er von anderen zu hören bekam, dass Eva schwanger war, nahm er wieder Kontakt auf.

Anton Benya drohte Bruno und Hannes Androsch mit einer Spaltung der SPÖ. Die „Sozialisten gegen AKW“ sowie die überparteilichen „Gewerkschafter gegen AKW“ hatten damals keinen leichten Stand.

Es musste viel Überzeugungsarbeit mit geringen finanziellen Mitteln geleistet werden. Immerhin gab es auf Veranlassung meines Vaters öffentliche Pro- und Kontra-Experten-Hearings.

Vor dem Vorstandskollegium der Arbeiterkammer gab es ebenfalls ein, wenn auch nicht öffentliches Experten-Hearing, an dem als Exponenten der Gegner Paul Blau und Theodor Prager gehört wurden.

Ein wesentliches Instrument der Reformpolitik unter Bruno Kreisky waren nach dem Vorbild Schwedens und Großbritanniens unabhängige Expertengutachten so wie Forschungsaufträge, die an das Institut für Höhere Studien in Wien vergeben worden. Studien zur Reform der öffentlichen Verwaltung, eine Bestandsaufnahme sozialer

byl celosvětový pilotní model dodnes udržované finanční podpory horských sedláků, navzdory silnému vnitřnímu odpor velkostatkářských zemědělských kruhů).

Významnými příklady této vědecky podložené politiky modernizace a demokratizace a větší transparentnosti vládních a správních opatření byly studie o regionální politice a první rakouská studie o situaci zahraničních pracovníků v Rakousku ve spolupráci s Rakouským institutem pro hospodářský výzkum.

V rámci práce na interdisciplinární studii zadané Spolkovým kancléřstvím k systémové analýze zdravotnictví, vulgo "Krank-Studie", inicioval zástupce vedoucího projektu Winfried Schönböck zapojení Eduarda Grubera a Petera Weishe (jaderná energie a zdravotní rizika), Dietera Knorra (potravin jako faktor nemoci), Bernhard Lötsch (výfukové plyny motorových vozidel a jaderná energie jako zdravotní rizika), aby byla zohledněna vícerozměrnost sociálních souvislostí, v nichž nemoci a zdraví vznikají (*Systemová analýza zdravotnictví v Rakousku z pověření Spolkového kancléřství v Institutu pro vyšší studia a vědecký výzkum, autoři: E. Berger, M. Donner, P. Fleissner, W.*

Ungleichheit, eine Analyse der österreichischen Landwirtschaft und ihrer Reformmöglichkeiten (die bis heute gegen starke inneragrarisches Widerstände aufrechterhaltene Bergbauernförderung als ein weltweites Pilotmodell war eines der Umsetzungsergebnisse).

Studien zur Regionalpolitik und die erste österreichische Studie zur Lage ausländischer Arbeitskräfte in Österreich in Zusammenarbeit mit dem österreichischen Institut für Wirtschaftsforschung waren wichtige Beispiele für diese wissenschaftsgestützte Politik der Modernisierung und Demokratisierung und mehr Transparenz von Regierungs- und Verwaltungshandeln.

Im Rahmen der Arbeit für die vom Bundeskanzleramt in Auftrag gegebene interdisziplinäre Studie zur Systemanalyse des Gesundheitswesens, vulgo „Krank-Studie“ initiierte der stellvertretende Projektleiter Winfried Schönböck die Einbindung von Eduard Gruber und Peter Weish (Atomenergie und Gesundheitsgefahren), Dieter Knorr (Lebensmittel als Krankheitsfaktor), Bernhard Lötsch (Kfz-Abgase und Atomenergie als Gesundheitsrisiken), damit der Viel-Dimensionalität gesellschaftlicher

Gratz, E. Gruber, W. Karner, H. Katschnig, D. Knorr, P. Kreisky, S. Lehmann, B. Lötsch, F. Naschold, W. Schönböck, F. Spreitzhofer, R. Thorbecke, W. Vogt, P. Weish, H. Wintersberger a kol, Fachverlag für Wirtschaft und Technik, Vídeň 1977).

Produktivní debata se podařila napříč mnoha tradičním ideologickým dělicím čarám, což pro "levičáky", jako jsem já, rozšířilo obzor o další ekologické aspekty společenského vývoje a jejich důsledky, jako je jaderná energie.

U přírodovědců v projektové skupině došlo k podobným průlomovým zkušenostem, pokud jde o společensko-vědní problémy a možnosti jejich politizace.

Tedy se stalo něco příkladného: mimo tradiční politické pravolevé schéma se vyvinulo něco, co lze považovat za

Entstehungszusammenhänge von Krankheit und Gesundheit entsprochen wird (Systemanalyse des Gesundheitswesens in Österreich im Auftrag des Bundeskanzleramtes am Institut für Höhere Studien und Wissenschaftliche Forschung, Verfasser: E. Berger, M. Donner, P. Fleissner, W. Gratz, E. Gruber, W. Karner, H. Katschnig, D. Knorr, P. Kreisky, S. Lehmann, B. Lötsch, F. Naschold, W. Schönböck, F. Spreitzhofer, R. Thorbecke, W. Vogt, P. Weish, H. Wintersberger u.a., Fachverlag für Wirtschaft und Technik, Wien 1977).

Über so manche überlieferte ideologische Trennlinie hinweg gelang eine produktive Auseinandersetzung, die für „Linke“ wie mich eine Horizonterweiterung um zusätzliche ökologische Aspekte gesellschaftlicher Entwicklung und deren Folgen, wie die Atomenergie brachte.

Für die Naturwissenschaftler in der Projektgruppe gab es ähnliche Durchbruchserfahrungen im Hinblick auf gesellschaftswissenschaftliche Problemstellungen und Möglichkeiten ihrer Politisierung.

Damals geschah etwas Beispielhaftes: Über das traditionelle politische

počátek sociálně-ekologického spojení, aniž by to nutně vedlo ke shodě v jiných důležitých sociálních otázkách.

Po komunálních a regionálních občanských iniciativách a novém ženském hnutí se jednalo pravděpodobně o třetí významnou politickou oblast, o níž se někdy poněkud pejorativně hovoří jako o počátku tzv. „politiky single issue“ (jednobodových témat) v Rakousku.

Bruno Kreisky jako zadavatel studie, zastupující Rakouskou republiku, neočekával zkrášlující bilanci rozsáhlého výzkumného tématu.

Chtěl, aby vznikla sociálně-kritická základní studie, pokud možno oproštěná od odborného žargonu, která by byla přístupná a srozumitelná každému zainteresovanému z řad závodních rad.

Nakonec ho však překvapila politicky výbušná, která se měla objevit v některých částech dvousvazkové studie.

Erhard Busek označil analýzu za "předmět obav" pro vedení spolkové strany ÖVP.

Rechts-Links-Schema hinaus entwickelte sich etwas, das als Anfang einer sozial-ökologischen Allianz angesehen werden kann, ohne dass es das notwendigerweise in anderen wichtigen gesellschaftlichen Fragen zu Übereinstimmungen kommen musste.

Dies war wahrscheinlich nach kommunalen und regionalen Bürgerinitiativen und der neuen Frauenbewegung das dritte wichtige Politikfeld, für das, manchmal etwas abwertend, vom Beginn einer Politik der „single issues“ in Österreich gesprochen wird.

Bruno Kreisky erwartete sich als Auftraggeber der Studie, in Vertretung der Republik Österreich, zwar keine beschönigende Bestandsaufnahme des umfassenden Forschungsthemas. Er wollte eine gesellschaftskritische Grundlagenstudie, möglichst frei von Fachchinesisch, die jedem interessierten Betriebsrat zugänglich sein sollte.

Welcher politische Sprengsatz aus manchen Teilen der zweibändigen Studie jedoch entstehen sollte, überraschte ihn aber letztlich dennoch. Erhard Busek bezeichnete die Analyse als „Objekt der Besorgnis“ für die ÖVP-Bundesparteileitung.

Tehdejší ministryně zdravotnictví Ingrid Leodolter chtěla dát vědecky přezkoumat výsledky části "Olovo, provoz motorových vozidel a zdravotní zatížení", protože měla pochybnosti o výsledcích studie.

Počáteční nepochopení a odmítání vnímání problému ovšem brzy vystřídal skutečný vývoj:

Současně s hainburským moratoriem v roce 1987 vyhlásil spolkový kancléř Sinowatz po dohodě s několika dalšími evropskými zeměmi postupné ukončení používání olovnatých přísad v benzínu.

Bruno Kreisky se velmi rozčiloval nad kapitolou "Radioaktivita a zdravotní rizika", která v rozporu s našimi dohodami unikla do masmédií v jakési nadsmluvní nouzové situaci.

Svou roli jistě sehrálo i to, že Siemens jako jeden z nejvýznamnějších "zaměstnavatelů" vyvíjel nátlak na vládu a odbory - hrozil přesunem pracovních míst mimo Rakousko - v případě, že Zwentendorf nebude uveden do provozu.

Die damalige Gesundheitsministerin Ingrid Leodolter wollte die Ergebnisse des Abschnittes „Blei, Kfz-Verkehr und Gesundheitsbelastung“ wissenschaftlich nachbegutachten lassen, da sie die Ergebnisse der Studie in Zweifel zog. Die anfängliche Uneinsichtigkeit und Problemabwehr sollte freilich schon bald durch die reale Entwicklung überrollt werden:

Gleichzeitig mit dem Hainburg-Moratorium 1987 verkündete Bundeskanzler Sinowatz in Abstimmung mit einigen anderen europäischen Ländern, einen schrittweisen Ausstieg aus der Verwendung des Bleizusatzes im Benzin.

Über den Abschnitt „Radioaktivität und Gesundheitsgefahren“, der, entgegen unserer Vereinbarungen, in einer Art übervertraglichen Notstandssituation Massenmedien zugespielt wurde, war Bruno Kreisky sehr verärgert. Dabei spielte sicherlich eine Rolle, dass Siemens im Falle der Nichtinbetriebnahme Zwentendorfs als einer der wichtigsten „Arbeitgeber“ – durch Androhung der Verlagerung von Arbeitsplätzen aus Österreich – Druck auf Regierung und Gewerkschaft ausübte.

Ve finále referenda sehráli zásadní roli "Socialisté proti AKW" ve spojení se sociálně demokratickými mládežnickými organizacemi (*Robert Foltin, Und wir bewegen uns doch/A přesto se hybáme - Soziale Bewegungen in Österreich/Sociální hnutí v Rakousku, edice Grundrisse, Vídeň 2004, s. 112*).

To muselo stranickým oligarchům připadat hrozné. Po zhlédnutí filmu "Životy těch druhých" (Das Leben der Anderen), který podává otřesný obraz hrozné, i když většinou neviditelné všudypřítomnosti státní bezpečnosti NDR, jsem nabyl dojmu, že zejména mladí lidé se mohou domnívat, že my na "svobodném Západě" jsme z velké části osvobozeni od vlivu srovnatelných institucí.

I když by bylo obscénní srovnávat okolnosti, neměli bychom rozsah politicko-policejního dohledu podceňovat.

Dodnes si například vzpomínám, jak otec nás s Evou Kreisky při smířlivé návštěvě vinárny nějaký čas po referendu o Zwentendorfu ujišťoval, že o nás vědí víc, než jsme si myslíme.

Im Finale zur Volksabstimmung spielten die „Sozialisten gegen AKW“ in Verbindung mit sozialdemokratischen Jugend-Organisationen eine wesentliche Rolle für den Ausgang (*Robert Foltin, Und wir bewegen uns doch – Soziale Bewegungen in Österreich, edition Grundrisse, Wien 2004, S. 112*).

Das musste für die Parteioligarchen bedrohlich wirken. Nach Betrachtung des Films „Das Leben der Anderen“, das ein erschütterndes Bild von der bedrohlichen, wenn auch zumeist unsichtbaren Allgegenwart des Staatssicherheitsdienstes der DDR gibt, bekam ich den Eindruck, dass insbesondere Jüngere glauben könnten, dass wir im „freien Westen“ weitgehend frei vom Einfluss vergleichbarer Institutionen wären.

Auch wenn eine Gleichsetzung der Verhältnisse obszön wäre, sollte das Ausmaß politisch-polizeilicher Überwachung nicht unterschätzt werden. So ist mir noch in Erinnerung, wie mein Vater Eva Kreisky und mir während eines versöhnlichen Heurigen-Besuches einige Zeit nach der Volksabstimmung über Zwentendorf versicherte, dass sie mehr über uns wüssten, als wir glauben.

Odpověděl jsem mu, že o tom vůbec nepochybuji. Do té doby rakouská státní policie neabsolvovala ani minimální proces demokratického „dohánění“, natož aby zkoumala, jak lze sladit bezpečnost státu a občanské svobody podle demokratických kritérií.

Jako příklady ohrožující demokracii lze uvést interakci rakouské státní policie pod vedením ministra vnitra ÖVP Soronica s diktaturou řeckých plukovníků a se šáhovým režimem.

Možnost volného odchodu dvou iránských vrahů kurdských sociálních demokratů ze strany vedení rakouské státu (podle rešerše Petera Pilze byl v blízkosti současný islámský fundamentalistický prezident Ahmadínedžád) ukazuje, jak fiktivní je opozice demokratických vlád vůči diktátorským režimům, pokud jde o ekonomické zájmy.

V této souvislosti se jeví jako hrozivá i opakovaná spolupráce mezi diktaturami blízkými Západu a tajnými službami demokratických států, zejména proto, že i

Ich antwortete ihm darauf, dass ich dies keinesfalls bezweifle. Die österreichische Staatspolizei hatte bis dahin nicht einmal einen minimalen demokratischen Nachholprozess vollzogen, geschweige denn ausgelotet, wie nach demokratischen Kriterien staatliche Sicherheit und staatsbürgerliche Freiheitsrechte vereinbart werden könne.

Als tendenziell demokratiegefährdende Beispiele kann das Zusammenspiel zwischen österreichischer Staatspolizei unter ÖVP-Innenminister Soronic mit der Diktatur der griechischen Obristen sowie mit dem Schah-Regime genannt werden.

Das freie Geleit von Seiten der österreichischen Staatsspitze für die beiden iranischen Mörder kurdischer Sozialdemokraten (im Umkreis befand sich nach Recherchen von Peter Pilz der gegenwärtige islamisch fundamentalistische Staatspräsident Ahmadinedschad) zeigt, wie fiktiv die Gegnerschaft demokratischer Regierungen zu diktatorischen Regimen ist, wenn es um wirtschaftliche Interessen geht.

Die immer wieder erfolgende Kooperation zwischen westnahen Diktaturen und Geheimdiensten

"mírové" využívání jaderné energie, zejména v nedemokratických a protidemokratických zemích, s sebou nese zvláštní nebezpečí (nízká úroveň bezpečnostních kontrol a nedostatečná transparentnost, nebezpečí vojenské proliferace nebezpečného materiálu a cíle v případě války).

Paul Blau a Robert Jungk mimo jiné před rizikovými příklady, jako je Irán, neúnavně varovali již před lety.

V průběhu mých vzpomínek hraje znovu a znovu roli otázka, proč se SPÖ a ÖGB mohly nechat ukolébat nadějí na prodloužení fordistického sociálního režimu s pomocí jaderné energie.

Existovalo nekonečné množství faktorů, sil a prvků, malých i velkých, které pouze ve vzájemné interakci vedly k této politice chyb.

Řetězec nekonečných menších varovných signálů nebyl vyslyšen; až velké havárie v Černobyli a Harrisburgu přiměly ke změně myšlení a hodnocení nebezpečí také SPÖ a ÖGB.

Teprve poté bylo postupně jasné, že je třeba zaujmout nové sociálně-ekologické postoje a že je třeba neustále pracovat na sociálně spravedlivém a ekologicky udržitelném uspořádání světa.

demokratischer Staaten wirkt auch im Zusammenhang damit bedrohlich, zumal selbst „friedliche“ Nutzung von Atomenergie insbesondere in un- und antidemokratischen Ländern besondere Gefahren (geringe Sicherheitskontrollen und fehlende Transparenz, militärische Proliferationsgefahren und Ziele im Fall von Kriegen) in sich birgt. Vor hochriskanten Beispielen wie dem Iran haben unter anderem Paul Blau und Robert Jungk schon vor Jahren unermüdlich gewarnt.

Im Verlaufe meiner Erinnerungen spielt immer wieder die Frage eine Rolle, warum SPÖ und ÖGB sich der Hoffnung auf Prolongation des fordistischen Wohlfahrtsregimes mit Hilfe von Atomenergie ausliefern konnten. Es waren unendlich viele, kleine wie größerer Faktoren, Kräfte und Elemente, die erst in ihrem Zusammenwirken zu dieser Politik der Irrungen verführten.

Die Kette unendlich vieler kleinerer Warnsignale wurde nicht vernommen, es bedurfte erst der großen Störfälle in Tschernobyl und Harrisburg, die eine Wende des Denkens und der Einschätzung der Gefahren auch in SPÖ und ÖGB erzwangen. Erst dann wurde allmählich klar, dass es neuer

Jestliže toto přehodnocení nebylo možné bez neochvějného úsilí sociálních hnutí uvnitř i vně sociální demokracie, neoliberální éra renesance jaderné energetiky tuto souhru formálních a neformálních sektorů politické společnosti vyžaduje o to více.

O autorovi: Peter Kreisky, Dr.

Narozen roku 1944 ve Stockholmu, Švédsko. Studium práv, národního hospodářství na Univerzitě ve Vídni, politologie na Institutu pro vyšší studia a vědecký výzkum (IHS) ve Vídni. Příslušný pro regionální politiku a územní plánování ve Spolkové komoře práce do roku 2006. Publikace a studie ke zdravotní, penzijní a regionální politice i k aktuálním otázkám společenské politiky. Příspěvky v: Franz Reiter (Hg.), „Wer war Bruno Kreisky“ (Kdo byl Bruno Kreisky), Vídeň 2000; v: Raimund Löw (Hg.) „Phantasie und die Macht. 1968 und danach“ (Fantazie a moc. 1968 a poté), Vídeň 2007; naposledy v: Oliver Rathkolb (Hg.), „Austria and

sozial-ökologischer Positionierungen bedurfte, und dass beständig an einer sozial gerechtem und ökologisch nachhaltigen Weltordnung zu arbeiten sei. War dieses Umdenken ohne die unbeirrten Anstrengungen sozialer Bewegungen inner- und außerhalb der Sozialdemokratie unmöglich, so bedarf die neoliberale Ära der Renaissance von Atomenergie erst recht dieses Zusammenspiels zwischen formellen und informellen Sektoren der politischen Gesellschaft.

Zum Autor: Peter Kreisky, Dr.

Geboren 1944 in Stockholm, Schweden, Studium Jus, Volkswirtschaft an der Universität Wien, Politikwissenschaft am Institut für höhere Studien und wissenschaftliche Forschung (IHS) Wien. Zuständig für Regionalpolitik und Raumplanung in der Bundesarbeitskammer bis 2006. Publikationen und Studien zur Gesundheits-, Pensionspolitik- und Regionalpolitik sowie zu aktuellen Fragen der Gesellschaftspolitik. Beiträge in: Franz Reiter (Hg.), „Wer war Bruno Kreisky“, Wien 2000; in: Raimund Löw (Hg.), „Phantasie und die Macht. 1968 und danach“, Wien 2007; zuletzt in: Oliver Rathkolb

Sweden. Two economic, social and strategic models compared“, Münster 2008. (Rakousko a Švédsko. Srovnání dvou ekonomických modelů, Münster 2008)

(Hg.), Austria and Sweden. Two economic, social and strategic models compared, Münster 2008.

Překlad:

Hana Jílková

Úprava:

Helga Grimmová, Bernhard Riepl